

УДК 002.2(477)

© М. Т. Андрійчук, к.н. із соц. комунікацій, доцент,
КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, Україна

З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ КНИГОЗНАВЧОЇ НАУКИ (XIX–ПОЧАТОК XXI ст.)*

Розглянуто ретроспективу становлення історико-книгознавчих досліджень в Україні та українській еміграції від часу появи перших книгознавчих публікацій у XIX ст. до періоду формування дослідницьких книгознавчих установ, діяльності українських книгознавчих періодичних видань та окремих персоналій книгознавців у XX–XXI ст. Виділено основні етапи становлення українського книгознавства.

Ключові слова: українське книгознавство; історико-книгознавчі дослідження; книгознавча тематика; книгознавчі видання; книгознавча періодика.

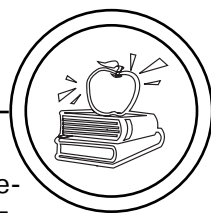
Книгознавчі дослідження в Україні та еміграції у кінці 50-х–80-х рр. XX ст.

У повоєнні роки були зроблені перші кроки щодо відродження українських бібліологічних досліджень лише в еміграції. Зокрема, відомий український книгознавець, а після II Світової війни ще й емігрант В. Міяковський організував у західнонімецькому місті Аугсбурзі вихід єдиного номеру часопису «Українські бібліологічні вісті» (1947) [37]. Окремі українські вчені-емігранти час від часу у своїх дослідженнях порушували ті чи інші питання з історії книжкової справи в Україні. Зокрема, в загальній частині «Енциклопедії українознавства» (Мюнхен–Нью-Йорк), що вийшла друком у 1949 р. і була перевидана в Україні у 1995 р. у

розділі «Видавництва та преса» з'явилися праці присвячені розвитку української бібліологічної науки, української бібліографії, друкарства, книговидання, пресовидання та книгарства, що належали перу Є. Пеленського, І. Огієнка, В. Дорошенка, А. Животка, Ю. Сірого, З. Кузели [38–42]. У розділі «Бібліотеки, архіви. Музеї» цього ж видання П. Зленко порушив питання стану книгознавчих досліджень, а В. Дорошенко стану української бібліотечної справи [43, 44]. У Регенсбурзі у 1946 р. побачила світ і відома праця А. Животка «Історія української преси», що в добу незалежності була перевидана в Україні [45, С. 33].

Наступні спроби відродити українські бібліологічні студії в еміграції були зроблені у 1960-х–1970-х рр. у США. Там вийшло друком дослідження Л. Винара «Історія раннього українського друкарства (1491–1600)» [46].

*Закінчення. Початок у № 4(54), 2016 р.

В опублікованих творах видатного українського книгознавця Л. Биковського «Книгарні — Бібліотеки — Академія : Спомини (1918–1922)» (Мюнхен–Денвер, 1971) [47], та збірці його праць «У службах українській книжці : Бібліографія» (Денвер–Колорадо, 1972) перевиданій у 1997 р. містилася низка публікацій присвячених книгознавчій тематиці [48]. Окремі праці Л. Биковського побачили світ у словниковій частині «Енциклопедії українознавства» перевиданій в добу незалежності в Україні [49].

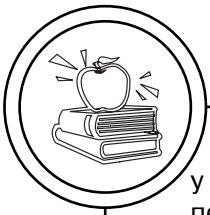
У 1971 р. Товариство українських бібліотекарів Америки, Товариство українських книголюбів та Бібліографічна комісія НТШ розпочали випуск часопису «Українська книга», який редагував Б. Романенчук. Уже сама назва очевидно мала свідчити про спадкоємність цього видання із часописом, що виходив у Львові у міжвоєнний період та в роки II Світової війни. Завдяки старанням Д. Штогрини, Б. Романенчука, М. Кравчука та інших українських науковців-емігрантів у США починає діяти Український книгознавчий центр [37]. Епізодично праці присвячені книгознавчій тематиці, та зокрема історичному книгознавству видавались українськими дослідниками-емігрантами і в наступні десятиліття. Серед них варто відзначити твори М. Бойка, що побачили світ у 1985 р. у США [50]. Як уже зазначалось окремі праці вчених української діаспори перевидувались та спільно видавались в незалежній Україні.

Тільки в кінці 50-х на початку 60-х рр. українське книгознавство знову відроджується на землях підрадянської України.

Пов'язано це відродження з іменами таких українських дослідників як П. Попов, Г. Коляда, Я. Ісаєвич, Я. Запаско, О. Мацюк, С. Петров, О. Молодчиков, Д. Гнатюк та інші. У ці роки вийшли низка статей, монографій, матеріалів конференцій, захищались дисертації з цієї проблематики. В цих працях було відтворено традиційні напрями українського книгознавства, створено узагальнюючі картини історії української книги різних періодів та сучасного стану.

У кінці 1950-х рр. у підрадянській Україні після тривалої перерви виходять друком історико-книгознавчі праці. Зокрема, академік П. Попов перевидав свою працю «Початковий період книгодрукування у слов'ян» (Київ, 1958) [51], що вперше з'явилась ще у 1924 році. Під керівництвом П. Попова побачила світ праця «Славянские книги кириловской печати XVI–XVIII вв. Описание книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке АН УССР» (К., 1958), укладачами якої були відомі книгознавці С. Петров, Я. Бирюк, Т. Золотар. У 1959 р. побачила світ праця харківського дослідника І. Каганова «Українська книга кінця XVI–XVIII ст.» [35, С. 14].

У 60-х–на початку 70-х рр. XX ст. з'являються окремі праці присвячені історичним аспектам українського книговидання. Так у журналі «Радянське літературознавство» український вчений Г. Коляда порушив питання початків українського друкарства перед Іваном Федоровим [52] пізніше цей дискурс знайшов продовження у працях інших українських вчених. Зокрема,

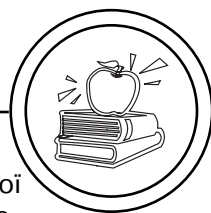

у кінці 1960-х рр. у науковому періодичному збірнику «Архіви України» була продовжена дискусія розпочата ще Г. Колядою щодо початків українського книгодрукування до початку друкарської діяльності Івана Федоровича. Насамперед це стосувалося праць відомого українського вченого-архівіста О. Мацюка [53–55], О. Губка [56], Я. Запаса [57], М. Савки [58]. Однак, ця дискусія підважувала одну з головних тез радянської (фактично російської) історіографії про поширення друкарства в українських землях з Московського царства, а не із країн Заходу, а отже її продовження було небажаним для комуністичної влади. Тому невдовзі вона була припинена.

Немалою мірою цьому сприяли такі ювілеї як 400-ліття російського (1964) та 400-ліття українського (1974) друкарства, що святкувалися на офіційному рівні. Вони хоч і носили заідеологізований характер (зображаючи українців як «молодших братів», що нібито ознайомилися із книгодрукуванням не завдяки культурним впливам Заходу, а зі Сходу завдяки московським культуртрегерам), але все ж стимулювали відродження історико-книгознавчих досліджень. В Україні виходить друком низка досліджень з історії української книги. Зокрема, за редакцією П. Попова побачила світ колективна монографія (співавторами якої були також Я. Ісаєвич, Г. Коляда, О. Дей, О. Молодчиков) «Книга і друкарство на Україні» (Київ, 1964) [59], нарис Я. Запаса «Першодрукар Іван Федоров» (Львів, 1964) [60]. У 1964 році у видавництві «Дніпро» було переви-

дано «Граматику» І. Федоровича 1574 року [61]. У 1965 році Редакційно-видавничим відділом Книжкової палати у Харкові було видано збірник праць «Українська книга», де були вміщені статті на книгознавчу та історико-книгознавчу тематику [62]. Того ж року вийшла праця Д. Гнатюка «Книговидавнича справа на Україні в післявоєнні роки» (1965) [63]. У 1964 р. було засновано фахові збірники «Бібліотекознавство та бібліографія» та «Поліграфія та видавнича справа», де серед інших публікувались і праці на книгознавчу та історико-книгознавчу тематику [35, С. 15].

У 1970-х рр. теж вийшла низка праць з історії книги. Цьому також сприяло відзначення на офіційному рівні керівництвом УРСР 400-літнього ювілею «друкарства на Україні». Термін «українське друкарство» з ідеологічних мотивів не вживався, оскільки для радянського керівництва був небажаним. Адже вживання цього терміну дозволяло вийти «українському друкарству» з тіні радянсько-російських ідеологем щодо «благодтворного впливу» російської культури на українську і фактично визнавалось самодостатнім явищем української історії та культури [35, С. 15]. У цей період вийшли низка праць: каталог «Книги громадянського друку, видані на Україні у XVIII ст.–першій половині XIX ст.» (1971) укладачем якої був С. Петров [64], праці М. Ковальського «Джерела про початковий етап друкарства на Україні. (Діяльність першодрукаря Івана Федорова в 70-х–на поч. 80-х рр. XVI ст.): Посібник для студентів» (1972) [65], Т. Скрип-

ник «Історія книги» (1973) [66], Я. Запаска «Мистецька спадщина Івана Федорова» (1974) [67], колективна монографія «Розвиток поліграфії на Україні» (1974) [68], «Буквар» Івана Федорова (1975) [69], збірник документів «Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI–перша половина XVII)» (1975) [70], Я. Ісаєвича «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» (1975) [71] та збірник «З історії книги на Україні» (1978) [72]. Питання книгодрукування в українських землях порушувалось і в працях російських дослідників Є. Кацпржак, Є. Немировського та інших. З'являються узагальнюючі праці українських вчених й у суміжних наукових дисциплінах. Зокрема, в 1971 вийшла перша узагальнююча праця з історії української бібліографії автором якої був харківський дослідник І. Корнейчик [3].

У 1980-х рр. теж виходить низка видань присвячених історії книгодрукування та постатям друкарів — спільна праця М. Видашенка, Я. Ісаєвича та О. Мацюка «Місцями Івана Федорова на Україні» (1982) [73], перевидається праця Я. Ісаєвича «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» (1983) [74], праця Я. Запаска та О. Мацюка «Львівські стародруки» (1983) [75], Я. Ісаєвича «Літературна спадщина Івана Федорова» (1989) [76]. Окремі праці Я. Д. Ісаєвича побачили світ у столиці метрополії — Москві. Там вийшла його відома праця «Приемники первопечатника» (1981) [77]. З'являються й окремі праці присвячені дослі-

дженню української рукописної книжності. Насамперед це стосується знакової праці О. Апанович, в якій розглядається питання побутування в Україні (зокрема в Гетьманщині) у XVIII ст. рукописних світських збірників [78].

Вийшли у другій половині XX ст. численні каталоги інкунабул та стародруків, описи бібліотечних колекцій України, музейних зібрань до укладання яких долучилось багато вчених: С. Петров, Н. Кубанська-Попова, Ф. Максименко, Я. Запаско, Я. Ісаєвич Ю. Сак та інші. У 1961 та 1964 рр. вийшли описи стародруків закарпатських книгосховищ (упорядник В. Л. Микитась); 1971 р. побачив світ каталог стародруків Києво-Печерського музею-заповідника (укладач М. М. Кубанська-Попова); 1975 р. з'явився каталог стародруків львівських зібрань «Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках (1574–1800)» (укладач Ф. П. Максименко). Згодом була опублікована праця «Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків виданих на Україні. Книга перша (1574–1700)» (Львів, 1981), а згодом, у 1984 р., і друга книга у двох частинах. Укладачами цього каталогу та авторами тексту до нього були Я. П. Запаско та Я. Д. Ісаєвич. Побачили світ у 1987 році описи видань, що зберігаються в харківських колекціях (укладач І. Б. Лосієвський) [79, С. 8–9].

Основні книгознавчі дослідження в ці роки проводились у таких наукових та освітніх установах — Книжковій палаті УРСР, Центральній Науковій Бібліотеці Академії Наук УРСР, Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника,

інститутах культури у Харкові, Києві, Рівному, Українському поліграфічному інституті ім. І. Федорова у Львові, Київському та Львівському університетах, Ужгородському університеті на Закарпатті та інших закладах.

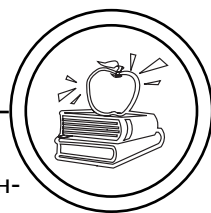
Аналіз історико-книгознавчих праць зазначеного періоду свідчить, що головна увага придлялася вивченню початкового періоду книгодрукування в Україні та діяльності такої історичної постаті як Іван Федорович. Причому вклад цієї постаті у становлення і розвиток книгодрукування розглядався переважно крізь призму інтересів російської історіографії з акцентуванням на тому, що це насамперед російський, а потім і український першодрукар. Тому окремі з цих праць містили помітний наліт ідеологічних нашарувань, дослідники часто змушені були згадувати про «благотворний вплив російської культури на українську» та всіляко вихваляти «російського старшого брата». Однак, не зважаючи на це, поява порівняно значної кількості книгознавчих праць свідчили про відродження бібліології в Україні після тривалого періоду заборон.

Історичне книгознавство в Україні у добу незалежності

Новий етап у розвитку вітчизняних історико-книгознавчих досліджень розпочався зі здобуттям Україною незалежності. Саме тоді стало можливим проводити бібліологічні дослідження позбавлені партійного та державного диктату й поступово позбавлялись у цій царині негативних впливів на науку російських імперських міфологем.

Основними центрами книгознавчих досліджень стали насамперед установи, що діяли в системі Академії наук України, наукові бібліотеки та вищі навчальні заклади, де готувались фахівці для книговидавничої галузі та бібліотечної сфери. Так, значним центром книгознавчих досліджень у 90-ті рр. XX ст. став Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, що був створений у 1991 році на базі археографічної комісії та Інститут рукопису Національної наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського АН України. Зокрема, Інститутом української археографії та джерелознавства розроблено план дослідження, а також видання та перевидання найважливіших пам'яток книжкової спадщини українського народу. Вийшла низка каталогів стародруків. Серед них у 1998 році побачило світ таке видання як «Кириличні стародруки Чернігівського історичного музею» (упорядники С. О. Половікова та І. М. Ситий), а у 1999 році «Каталог стародруків Центрального державного історичного архіву у м. Києві. 1494–1764» (упорядники О. Г. Полегайлов, Г. В. Боряк, І. О. Циборовська-Римарович, Н. М. Яковенко) [79. С. 10].

Значну роботу з дослідження української друкованої книги проводить Інститут української книги НБУВ та Інститут рукописів НБУВ. Тут проводяться конференції присвячені різноманітним проблемам, пов'язаним зі стародрукованою та рукописною книгою. У 1993–2011 роках у НБУВ діяв Інститут української книги. У лютому 2015 року у

Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського було створено Інститут книгознавства куди увійшло 5 відділів: стародруків та рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, зарубіжної україніки, образотворчих мистецтв та музичних фондів. З 1993 року у головній бібліотеці країни видається науковий збірник «Наукові праці Національної Бібліотеки України імені В. І. Вернадського», науково-виробничий та практичний журнал «Бібліотечний вісник», де регулярно з'являються праці на історико-книгознавчу тематику та збірник «Рукописна та книжкова спадщина України», які присвячені археографічним, джерелознавчим та книгознавчим дослідженням рукописних та книжкових фондів НБУ ім. В. Вернадського, інших провідних бібліотек держави та книгосховищ України. У добу незалежності у НБУВ побачила світ низка окремих книжкових видань присвячених різним історичним аспектам книжкової справи. Помітною на ниві історичного книгознавства стала праця директора Інституту рукописів НБУВ Л. Дубровіної, яка серед інших проблем порушує у своїх творах питання, що стосуються кодикології та кодикографії української рукописної книги [80, 81]; директора Інституту книгознавства НБУВ Г. І. Ковальчук, яка видала низку праць присвячених діяльності УНІКу, книжковому пам'яткознавству, бібліографічних творів, що стосуються постатей видатних книгознавців [82] та ін. НБУВ регулярно організовує наукові конференції, виставки та інші

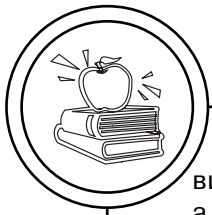
заходи, що сприяють зацікавленню книгознавчими студіями.

Ще одним центром книгознавчих досліджень в Україні є Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, у складі якої діє інститут пресознавства. Саме тут виходять такі наукові видання як збірник наукових праць «Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника» та «Збірник праць Науково-дослідного центру періодики». Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника проводить регулярно наукові конференції та науково-просвітницькі заходи.

У 1993 р. у Національній парламентській бібліотеці України було започатковано випуск серії видань «Видатні діячі української книги», де було опубліковано праці Н. Королевич, В. Ляхоцького, М. Тимошика та інших авторів присвячених історичному книгознавству.

Сприяє зацікавленістю минулого вітчизняного книгописання та книгодрукування діяльність музейних установ. Це стосується Державного музею книги і друкарства в Києві, що діє з 1972 р. і розташовується у історичному приміщенні колишньої друкарні Києво-Печерської Лаври, Музею мистецтва давньої української книги у Львові (1976), Музею книги та друкарства в Острозі (1985), Музею книги у Луцькому замку (2005).

Було зроблено кроки щодо створення книгознавчих періодичних видань. Так на початку 1990-х років видавався науково-популярний журнал «Книжник». Виходила також наукова періодика: з 1994 по 2006 роки

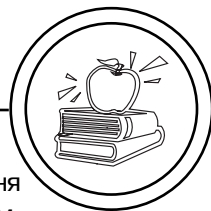
виходив журнал «Друкарство», а Книжкова палата України продовжує видавати щомісячний науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати» (виходить з 1996 р.), де публікуються й матеріали з історії книги. З 1998 р. Національна парламентська бібліотека України видає щоквартальний науково-виробничий журнал «Бібліотечна планета», де теж публікуються статті на історико-книгознавчу тематику. Сьогодні Українська академія друкарства (м. Львів) продовжує видавати науково-технічний збірник «Поліграфія та видавнича справа», в якому порушуються й проблеми історичного книгознавства. Історико-книгознавчі праці з'являються й на сторінках науково-технічного збірника «Технологія і техніка друкарства», що видається Видавничо-поліграфічним інститутом Кपी ім. Ігоря Сікорського (заснований у 2003 р.). Значна кількість публікацій на історико-книгознавчу тематику публікується й у друкованому періодичному органі Харківської державної академії культури — «Вісник Харківської державної академії культури» (заснований у 1999 р.) та щоквартальному науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (заснований у 2004 р.), що є друкованим органом Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

У 90-ті роки ХХ ст. вийшла низка бібліологічних досліджень таких вчених як Я. Запаско, Т. Ківшар, М. Тимошик, М. Низовий, В. Ляхоцький та ін. Було опубліковано низку творів із царини української рукописної книжно-

сті. Видано працю Я. Запаска «Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга» (1995), що висвітлювала питання розвитку української рукописної книжності від часів Києворуської держави до козацького літописання [83], а у 2003 році працю цього ж автора «Доброписці тоді славні були» присвячену рукописним книжковим пам'яткам українських земель [84]. Серед досягнень суміжних наук варто згадати праці присвячені початкам писемності — М. Брайчевського «Походження слов'янської писемності» (К., 1998), що стосувалось, в тому числі, і початків української писемності та перших українських книжкових пам'яток [85] та С. Висоцького «Київська писемна школа Х–ХІІ століть» (1998), де автор детально проаналізував діяльність монастирських центрів книгописання у стародавньому Києві та дослідив їх вплив на давньоукраїнську літературну й книжкову традицію [86]. У 2003 р. з'явилась праця В. Фрис присвячена історії рукописної книжності в Україні [87].

У 1992–1996 рр. вийшли описи стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка (укладач В. Я. Фрис). Виходили друком й окремі українські книжкові пам'ятки. Зокрема, у 1995 р. було перевидано невідомий раніше Буквар київського видавця Тимофія Вербицького 1627 р. Упорядкували та написали передмову до нього В. Фрис та О. Дзюба [88].

У ці роки активно досліджувала історію українського книжкового руху в період національно-визвольних змагань українсь-

кого народу та перші роки після їх поразки (1917–1923) Т. Ківшар [12]. Завдяки старанням М. Тимошика у 1994 р. та 2006 р. було перевидано працю видатного книгознавця І. Огієнка «Історія українського друкарства». З'явилися праці присвячені постаті І. Огієнка, що належать перу В. Ляхоцького [89]. Сьогоднішні праці М. Тимошика присвячені історії видавничої справи Київського університету та окремим сторінкам історії видавничої справи у світі та Україні [90, 91]. Питання видавничої діяльності Товариства «Просвіта» висвітлювала Ж. Ковба [92]. Ретроспективу українського наукового книговидання досліджувала Н. Зелінська [93]. У своїх працях М. Низовий розглядав статистику українського друку в історичній ретроспективі [94]. Дослідник вітчизняного книговидання С. Петров висвітлював ретроспективу розвитку книжкової справи у Києві [95]. До питання ретроспективи розвитку українського книговидання повертався у своїх працях Я. Ісаєвич [96]. Г. Ковальчук розглядала історію українських манускриптів та стародруків [97]. І. Мицько повертається у своїх дослідженнях до постаті Івана Федоровича [98]. Харківська дослідниця М. Шатрова розглядає у своїх працях наукову спадщину українських книгознавців кінця XIX–початку XX ст. [99]. Львівський автор В. Овчинников видав праці з історії книги, у яких розглядаються особливості розвитку книжкової справи у різних частинах світу на різних етапах цивілізаційного розвитку людства [100, 101]. До питання розвитку дру-

карства від початків до сьогодення звернулися у своїй праці О. Розум, О. Величко та О. Мельников [102].

З'являються окремі праці присвячені регіональним аспектам розвитку книжкової справи України. Зокрема, В. Карпінський розглядав особливості розвитку українського книгодрукування на Волині на його початковому етапі [103]. В. Рожко розкрив особливості православного книгописання та книгодрукування на Волині в історичній ретроспективі [104]. Сприяють пошуків розкриттю регіональних досліджень різноманітних аспектів волинського книгописання й книгодрукування й конференції, що організовуються як зусиллями органів місцевого самоврядування так і науковими та музейними установами. Зокрема, у м. Острог, що на Рівненщині у грудні 2005 р. Управлінням культури і туризму Рівненської облдержадміністрації, Державним історико-культурним заповідником м. Острога і Музеєм книги та друкарства була проведена Всеукраїнська наукова конференція «Волинська книга: історія, дослідження, колекціонування», результати якої були оприлюднені у окремому виданні [105]. Праця знаного історика книги І. Мицька «Іван Федоров: життя в еміграції» (2008) вийшла у видавництві Національного університету «Острозька академія».

Дослідженням початків книгодрукування на Закарпатті останніми десятиліттями активно займався О. Орос. Цей автор оприлюднив результати своїх досліджень у низці праць: «Започаткування слов'янського книгодрукування при Грушівському

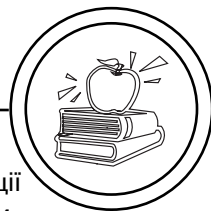
монастирі» (1995), «Грушівський монастир і початки кириличного слов'янського книгодрукування: Штрихи історії українського друкарства» (2001), «Грушівський монастир і початки книгодрукування в Європі» (2008) [106–108].

Важливим є те, що сьогодні українські дослідники намагаються переглянути пануючі ще з радянських часів погляди на початки українського книгодрукування та критично переосмислити історичні факти, пов'язані з діяльністю українського друкаря Івана Федоровича. Нині вітчизняні дослідники продовжують вести активний дискурс щодо початків українського книгодрукування, який розпочали наші вчені (Г. Коляда, О. Мацюк, О. Губко, Я. Запаско, М. Савка) ще у 60-х–70-х роках минулого століття в період безроздільного панування російських історичних схем. Адже навіть сьогодні, не зважаючи на наявність беззаперечних фактів щодо діяльності українських друкарень у дофедорівський період, вони піддаються сумніву [109]. Тому досі поширеними у вітчизняній літературі є застарілі погляди російської історіографії на питання початків українського книгодрукування [110]. Сьогодні дискурс щодо українського дофедорівського книгодрукування порушується у публікаціях О. Ороса [106–108, 111], М. Тимошика [90, С. 21–32; 91, С. 128–146; 112], В. Стасенка [113], М. Низового [114, 115], М. Андрійчука [116, 117], О. Босака та Г. Савчук [118], Я. Мотенко та Є. Шишкіної [119] та інших авторів. Ці зусилля дозволять відсунути на маргінеси застарілі

російсько-радянські історичні догми у поглядах на початки українського книгодрукування.

В перші десятиліття ХХІ ст. історико-книгознавчі дослідження стимулювались відзначенням ювілейних дат пов'язаних зі знаковими українськими книжковими пам'ятками. Зокрема, це стосується відзначення 425-ліття з дня виходу видатної пам'ятки українського книгодрукування — Острозької Біблії та 450-ліття створення Пересопницького Євангелія — визначної рукописної пам'ятки писаної староукраїнською мовою. До ювілею у 2005 р. було здійснено нове видання Острозької Біблії, де окрім оригінальних текстів церковнослов'янською та грецькою мовами, було використано шрифти, ініціали, кінцівки, заставки з оригіналу, а також вміщено український переклад Святого Письма. Над українським перекладом цієї пам'ятки протягом 30-ти років (з 1975 р.) за дорученням Патріарха УГКЦ Йосипа Сліпого працював ієромонах Рафаїл (Роман Торконяк) [120]. Нове видання складалося із двох проектів — бібліотечного потомового критичного видання, що призначалося для науковців і фахівців та ювілейного видання присвяченого власне 425-й річниці виходу Острозької Біблії.

У 2001 р. Інститутом української мови НАН України було здійснено транслітероване видання Пересопницького Євангелія з ґрунтовним науковим апаратом та дослідженнями пам'ятки. Так, завдяки ініціативі Патріарха Української православної церкви Київського патріархату Володимира (Романюка), а після його

смерті при підтримці цієї ініціативи Митрополита Київського і всієї України Володимира (Сабодана), 2008 р. у видавничому домі «Адеф-Україна» було здійснено факсимільне видання Пересопницького Євангелія. У 2011 р. згідно з постановою Верховної Ради України та Указом Президента України розпочалося відзначення ювілею Пересопницького Євангелія. У тому ж році з цієї нагоди було видано унікальне видання — «Пересопницьке Євангеліє. Витоки і сьогодення», де в одній книзі було поєднано зменшені копії сторінок з оригіналу XVI ст. та сучасна редакція тексту Пересопницького Євангелія. Це видання було колективною працею працівників Національної академії наук України та фахівців Видавничого дому «Адеф-Україна». До цієї дати у Дрогобичі вийшло дослідження Левка Скопа «Майстер мініатюр Пересопницького Євангелія — Федуско, маляр зі Самбора» (2011) [121]. З'являлися й інші публікації щодо цієї пам'ятки української книжності та писемності (переважно у масовій періодиці).

У 2014 р. завдяки старанням Благодійного фонду імені Героя України Б. Г. Возницького у Львові факсимільним способом було перевидано львівські стародруки Івана Федоровича «Апостол» (1574) та «Буквар» (1574). Ця та подібні події культурного та наукового життя сприятимуть поживленню вітчизняних історико-книгознавчих досліджень. Однак, не лише ювілейні дати сприяють зростанню зацікавлення у науковців та громадськості важливими темами з історії вітчизняної кни-

ги. Цьому сприяють й публікації на історико-книгознавчу тематику у масовій друкованій періодиці (наприклад у газеті «День») та у вітчизняних Інтернет-ресурсах. Сьогодні праця українських вчених над дослідженням маловивчених сторінок історії української книги триває

Висновки

Проблему становлення українських історико-книгознавчих студій варто поділити на кілька етапів. На першому етапі (початок XIX ст.—до 1917 р.) дослідження історико-книгознавчих питань відбувалось спорадично, безсистемно і часто в рамках інших наукових дисциплін: бібліографії, історії, філології, літературознавства, краєзнавства тощо. У імперсько-колоніальний період нашого розвитку становлення українського історичного книгознавства (як і всієї української гуманітаристики загалом) стримувалося бездержавним статусом української нації.

На другому етапі (від 1917 до середини 40-х рр. XX ст.) — у період національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) та добу українізації у підрадянській Україні створюється фахова періодика та інституції, що займалися книгознавчою проблематикою. Активно українські вчені займаються історико-книгознавчими дослідженнями на західноукраїнських землях та в українській еміграції. Водночас, відбувається поступове згортання книгознавчих студій у підрадянській Україні, а також заборони українського книгознавства як науки взагалі у ста-

лінську добу на Наддніпрянщині, а після 1939 р. і на західноукраїнських землях.

Третій етап (з другої половини 50-х—до кінця 80-х рр. ХХ ст.) — характеризується відновленням книгознавчих студій в УРСР у післясталінську добу. З початку «хрущовської відлиги» починається період поступового відродження книгознавчих (в тому числі історико-книгознавчих) студій після розгрому книгознавчої науки в УРСР у 30-х рр. ХХ ст. Однак, на догоду політичній кон'юктурі висвітлювались лише ті теми, та крізь призму таких поглядів, які не зачіпали б підвалин панівної у науці радянської (фактично однієї із форм російської імперської) ідеології. Хоч і в умовах комуністичної цензури історичне книгознав-

ство в Україні розвивалось до кінця існування радянської імперії. Виключення становили історико-книгознавчі студії в українській еміграції.

Четвертий етап (від початку 90-х рр. ХХ ст. триває до нині) стосується розвитку історико-книгознавчих досліджень в Україні в добу незалежності. Цей період характеризується появою нових вітчизняних наукових періодичних видань із галузі соціальних комунікацій, де постійно публікуються й праці на історико-книгознавчу тематику, структурізацією наукових інституцій, що займаються книгознавчими студіями, поступовим відходом українського книгознавства від заідеологізованих постулатів російської книгознавчої науки.

Список використаної літератури

37. Голобуцький П. В. Книгознавчі дослідження в Західній Україні та українській діаспорі кінця 1930-х–1970-х років / П. В. Голобуцький // *Енциклопедія історії України*. — Т. 4. — Київ : Наук. думка, 2007. — С. 363–364.

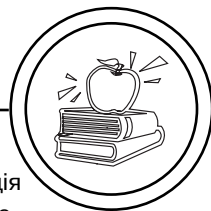
38. Пеленський Є-Ю. Бібліографія (Історія української бібліографії) / Є-Ю. Пеленський, З. Кузеля // *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 966–969.

39. Огієнко І. Початки друкарства / І. Огієнко // *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 970–972.

40. Дорошенко В. Видавництва / В. Дорошенко, П. Зленко // *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 972–981.

41. Животко А. Преса / А. Животко // *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 981–1003.

42. Сірий Ю. Книгарство і кольпортаж / Ю. Сірий, З. Кузеля // *Енциклопедія Українознавства*. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 1004–1005.

43. Зленко П. Огляд книгознавчих дослідів / П. Зленко // Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 1006–1008.

44. Дорошенко В. Бібліотеки / В. Дорошенко // Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. Репр. відтворення 1949 року. Перевидана в Україні. — Київ : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 3. — С. 1008–1015.

45. Тимошик М. Аркадій Животко як громадський діяч, журналіст і учений / М. Тимошик // Животко А. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. — Київ : Наша наука і культура, 1999. — 368 с., ім. пок. (Серія «Літературні пам'ятки України»). — С. 11–34.

46. Винар Л. Історія раннього українського друкарства (1491–1600) / Л. Винар. — Чикаго; Денвер: Накладом Українсько-американської видавничої спілки в Чикаго, 1963. — 88 с.

47. Биковський Л. Книгарні — Бібліотеки — Академія : Спомини (1918–1922) / Л. Биковський. — Мюнхен; Денвер, 1971. — 152 с.

48. Биковський Л. У службах українській книжці / Упоряд. Л. Р. Винар, Я. Д. Ісаєвич. — Львів; Нью-Йорк, 1997. — 328 с.

49. Биковський Л. Українська книга / Л. Биковський // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. — Т. 9. Перевидання в Україні. — Львів : НТШ, 2000. — С. 33–65.

50. Бойко М. Збірник особисто друкованого / М. Бойко. — Блумінгтон : Накладом Марії Кротюк; Volhyniah Bibliographie Center, 1985. — 204 с.

51. Попов П. М. Початковий період книгодрукування у слов'ян. Доповіді. IV Міжнародний з'їзд славистів / П. М. Попов. — Київ : В-во АН УРСР, 1958. — 38 с.

52. Коляда Г. І. До питання про українське друкарство перед Іваном Федоровим / Г. І. Коляда // Радянське літературознавство. — 1962. — № 6. — С. 85–91.

53. Мацюк О. Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова / О. Мацюк // Архіви України. — 1968. — № 2. — С. 3–14.

54. Мацюк О. Першопчатки українського книгодрукування / О. Мацюк // Наука і суспільство. — 1970. — № 9. — С. 49–52.

55. Мацюк О. Ще про початки книгодрукування на Україні / О. Мацюк // Архіви України. — 1971. — № 3. — С. 26–32.

56. Губко О. До початків українського друкарства / О. Губко // Архіви України. — 1969. — № 3. — С. 12–28.

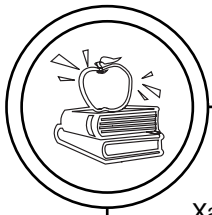
57. Запаско Я. А звали друкаря Степан Дропан / Я. Запаско // Україна. — 1969. — № 47. — С. 23.

58. Савка М. До історії книгодрукування на Україні / М. Савка // Архіви України. — 1972. — № 2. — С. 26–34.

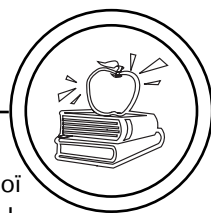
59. Книга і друкарство на Україні / О. І. Дей, Я. Д. Ісаєвич, Г. І. Коляда, О. В. Молодчиков; За ред. П. М. Попова. — Київ : Наук. думка, 1965. — 315 с.

60. Запаско Я. П. Першодрукар Іван Федоров : Нариси / Я. П. Запаско. — Львів, 1964. — 258 с.

61. Граматика Івана Федорова / відп. за вип. М. В. Сидоренко. — Київ : Дніпро, 1975. — 81 с.

62. Українська книга : Збірник статей : Редкол. : Відп. ред. І. М. Педанюк. — Харків : Ред. вид. відділ Книжкової палати УРСР, 1965. — 267 с.
63. Гнатюк Д. І. Книговидавнича справа на Україні в післявоєнні роки / Д. І. Гнатюк. — Київ : Політвидав України, 1965. — 190 с.
64. Книги громадянського друку, видані на Україні у XVIII ст.—першій половині XIX ст. : каталог / укл. С. О. Петров. — Харків, 1971. — 296 с.
65. Ковальський М. П. Джерела про початковий етап друкарства на Україні. (Діяльність першодрукаря Івана Федорова в 70-х—на поч. 80-х рр. XVI ст.) : Посібник для студентів. — Дніпропетровськ, 1972. — 83 с.
66. Скрипник Т. О. Історія книги : учбово-метод. посіб. / Т. О. Скрипник. — Харків : [б.в.], 1973. — 117 с.
67. Запаско Я. П. Мистецька спадщина Івана Федорова [іл. огляд і альбом репрод., шрифтів і прикрас] / Я. П. Запаско. — Львів : Вища школа, 1974. — 223 с.
68. Машталір Р. М. Розвиток поліграфії на Україні [Текст] : [монографія] / Р. М. Машталір, Ж. М. Ковба, М. Д. Феллер. — Львів : ВО «Вища школа», Вид-во при Львів. ун-ті, 1974. — 188 с.
69. Федоров І. Буквар / І. Федоров. — Київ : Дніпро, 1975. — 96 с.
70. Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI—перша половина XVII ст.) : Зб. документів / Упорядники Я. Д. Ісаєвич, О. А. Купчинський, О. Я. Мацюк, Е. Й. Ружицький. — Київ : Наук. думка, 1975. — 342 с.
71. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні / Я. Д. Ісаєвич. — Львів : Вища шк., 1975. — 150 с.
72. З історії книги на Україні / Відп. ред. С. К. Гутянський. — Київ : Наук. думка, 1978. — 115 с.
73. Видашенко М. Б. Місцями Івана Федорова на Україні : Путівник / М. Б. Видашенко, Я. Д. Ісаєвич, О. Я. Мацюк. — Львів : Каменярь, 1982. — 121 с.
74. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні / Я. Д. Ісаєвич. — Львів : Вища шк., 1983. — 155 с.
75. Запаско Я. П. Львівські стародруки : Книгознавчий нарис / Я. П. Запаско, О. Я. Мацюк. — Львів : Каменярь, 1983. — 175 с.
76. Ісаєвич Я. Д. Літературна спадщина Івана Федорова / Я. Д. Ісаєвич. — Львів : Вища шк., 1989. — 191 с.
77. Ісаєвич Я. Д. Приемники першодрукаря / Я. Д. Ісаєвич. — Москва : Книга, 1981. — 190 с.
78. Апанович Е. М. Рукописная светская книга XVIII века на Украине: Исторические сборники / Е. М. Апанович. — Киев : Наук. думка, 1983. — 206 с.
79. Курас І. Українські першодруки в дослідженнях вітчизняних учених / І. Курас // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — Вип. 4. — Київ : НБУВ, 2000. — С. 5–12.
80. Дубровіна Л. А. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису / Л. А. Дубровіна, О. М. Гальченко за участю О. А. Іванової; Вступ. ст. Л. А. Дубровіної; Відп. ред. О. С. Онищенко; АН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. — Київ, 1992. — 153 с.

81. Дубровіна Л. А. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги / Л. А. Дубровіна; Відп. ред. О. С. Онищенко; АН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського, Ін-т української археографії. — Київ, 1992. — 262 с.

82. Книгознавець Галина Іванівна Ковальчук (до 25-річчя наукової діяльності) : бібліограф. покаж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; уклад. Н. І. Мойсеєнко; вступ. ст. Л. А. Дубровіної; редкол. : В. І. Поник (голова) [та ін.]. — Київ : НБУВ, 2013. — 86 с.

83. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга / Я. П. Запаско. — Львів : Світ, 1995. — 478 с.

84. Запаско Я. Доброписці тоді славні були. Нариси з історії українського рукописного мистецтва / Я. Запаско. — Львів : Афіша, 2003. — 176 с.

85. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності / М. Брайчевський. — Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 1998. — 154 с.

86. Висоцький С. О. Київська писемна школа X–XII ст. (До історії української писемності) / С. О. Висоцький. — Львів–Київ–Нью-Йорк : Видавництво М. Коць, 1998. — 248 с.

87. Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні X–XVIII ст. / В. Я. Фрис. — Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. — 188 с. + 8 кольор. іл.

88. Буквар Тимофія Вербицького 1627 / Упоряд. О. Дзюба, В. Фрис / НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. — К. : Видавництво «Українознавство», 1995. — 35 с.

89. Ляхоцький В. Тільки книжка принесе волю українському народові... [Текст] : Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) : Монографія / В. Ляхоцький. — Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2000. — 662 с.

90. Тимошик М. Її величність — книга. Історія видавничої справи Київського університету. 1834–1999 : монографія / М. Тимошик ; передм. В. В. Скопенка. — К. : Наша культура і наука, 1999. — 308 с.

91. Тимошик М. Історія видавничої справи / М. Тимошик. — К. : Наша культура і наука, 2003. — 308 с.

92. Ковба Ж. М. «Просвіта» — світло, знання, добро і воля українського народу (до 125-річчя заснування з дня заснування) / Ж. М. Ковба. — Дрогобич : Відродження, 1993. — 128 с.

93. Зелінська Н. В. Наукове книговидання в Україні : історія та сучасний стан : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. В. Зелінська. — Львів : Світ, 2002. — 268 с.

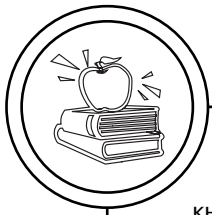
94. Низовий М. Українська статистика друку : основні етапи становлення та розвитку / М. Низовий. — К. : Кн. палата України, 2002. — 96 с.

95. Петров С. Книжкова справа в Києві. 1861–1917 / С. Петров. — К. : ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. — 344 с.

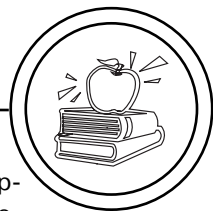
96. Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Я. Д. Ісаєвич. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. — 520 с.

97. Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки : Навчальний посібник / Г. І. Ковальчук. — К. : НБУ ім. В. Вернадського, 2011. — 100 с.

98. Мицько І. Іван Федоров : життя в еміграції / Ігор Мицько. — Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2008. — 132 с.

99. Шатрова М. Б. Історіографія досліджень наукової спадщини вчених-книгознавців України другої половини XIX–початку XX ст. / М. Б. Шатрова // Вісник ХДАК. — Вип. 45. — 2014. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/V45/07.pdf.
100. Овчинников В. Історія книги : еволюція книжкової структури. Навч. посіб. / В. С. Овчинников. — Львів : Світ, 2005. — 420 с.
101. Овчинников В. Історія книги : становлення сучасного книгодрукарського мистецтва. Навч. посіб. / В. С. Овчинников. — Львів : Видавництво Української академії друкарства, 2010. — 356 с.
102. Розум О. Ф. Таємниці друкарства : минуле, сучасне, майбутнє [Текст] : навч. посіб. / О. Ф. Розум, О. М. Величко, О. В. Мельников. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. — 280 с.
103. Карпінський В. С. Зародження і розвиток друкарства на Волині / В. С. Карпінський. — Луцьк, 1997. — 108 с.
104. Рожко В. Українське православне книгописання і книгодрукування на Волині (XI–XX ст.) / В. Є. Рожко. — Луцьк : Медіа, 2005. — 256 с.
105. Волинська книга : історія, дослідження, колекціонування. / Ред. гр. С. Позіховська, М. Манько, О. Позіховський, І. Глушман. Науковий збірник. Вип. 1. — Острогож, 2005. — 158 с.
106. Орос О. Започаткування слов'янського книгодрукування при Грушівському монастирі / О. Орос. — Ужгород, 1995. — 96 с.
107. Орос О. Грушівський монастир і початки кириличного слов'янського книгодрукування : Штрихи історії українського друкарства / О. М. Орос / У пошуках Грушівської друкарні. Передмова Д. М. Федаки; Про автора Н. В. Кушко. — Ужгород : Закарпаття, 2001. — 272 + 48 с. вкл., іл.
108. Орос О. Грушівський монастир і початки книгодрукування в Європі / О. М. Орос. — Ужгород : ВАТ «Видавництво Закарпаття», 2008. — 392 с.
109. Мельников В. Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова : огляд публікацій останніх років // Вісн. Кн. палати. — 2006. — № 4. — С. 10–13.
110. Сокуров-Величко С. Про першість взагалі і зокрема / С. Сокуров-Величко // Вісн. Кн. палати. — 2007. — № 1. — С. 25–27.
111. Орос О. Витоки українського книгодрукування / О. Орос, Б. Никифорок // Друкарство. — 2003. — № 1. — С. 78–80.
112. Тимошик М. Витоки українського друкарства як об'єкт критики новітніх опонентів українського відродження / М. Тимошик [Електронний ресурс]. — Режим доступу : universum.lviv.ua/previous-site/archive/journal/2007/tymosh-11.html.
113. Стасенко В. Проблемні питання історії початку українського кириличного друкарства / В. Стасенко // Запаско Я. Початки українського друкарства / Я. Запаско, О. Мацюк, В. Стасенко. — Львів : Видавництво «Центр Європи», 2000. — С. 61–184.
114. Низовий М. Українське друкарство і видавнича справа на сторінках російської енциклопедії «Книга» / М. Низовий, М. Тимошик // Друкарство. — 2000. — № 6. — С. 90–93.
115. Низовий М. А. «Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?» : Хто ставить це запитання і як на нього відповідають / М. А. Низовий // Вісн. Кн. палати. — 2006. — № 9. — С. 32–37.
116. Андрійчук М. Про дофедорівське книгодрукування в Україні / М. Андрійчук // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 9. — С. 29–33.

117. Андрійчук М. Т. Генеза книгодрукування на теренах України : інформаційна ситуація у вітчизняній історіографії ХХ ст. / М. Т. Андрійчук // Технологія і техніка друкарства. Зб. наук. праць. — К. : НТУУ «КПІ» ВПІ, 2005. — Вип. 1. — С. 147–157. ; Там само. — Вип. 2. — С. 134–146.

118. Босак О. І. Друкарство на українських землях перед прибуттям Івана Федорова / О. І. Босак, Г. М. Савчук // Поліграфія і видавнича справа. — 2011. — № 3. — С. 3–10.

119. Мотенко Я. В. Друкарська справа в Україні у середині ХV–ХVІ ст. / Я. В. Мотенко, Є. К. Шишкіна // Вісник НТУ «ХПІ». — 2013. — № 25. — С. 93–97.

120. Острозька Біблія : вступи, гравюри, дослідження / Упоряд. та перекл. ермнх. архимандрит др. Рафаїл (Роман Торконяк). — Львів : Українське біблійне товариство, Благодійний фонд «Книга», 2005. — 124 с. — (3і серії Острозька Біблія).

121. Скоп Л. Майстер мініатюр Пересопницького Євангелія — Федуско, маляр зі Самбора / Лев Скоп. — Дрогобич : Коло, 2011. — 80 с.

References

37. Holobutskyi, P. V. (2007). *Knyhoznavchi doslidzhennia v Zakhidnii Ukraini ta ukrainskii diaspori kintsia 1930-kh–1970-kh rokiv. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Bibliological study in Western Ukraine and Ukrainian Diaspora late 1930s–1970s. Encyclopedia of History of Ukraine]*, Volume 4, 363–364. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

38. Pelenskyi, Ye-lu. & Kuzelia, Z. (1995). *Bibliohrafiia (Istoriia ukrainskoi bibliohrafi). Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Bibliography (History of Ukrainian bibliography. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 966–969. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

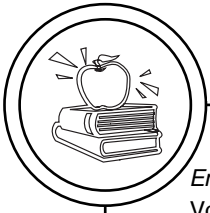
39. Ohienko, I. (1995). *Pochatky drukarstva. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Starts of Printing. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 970–972. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

40. Doroshenko, V. & Zlenko, P. (1995). *Vydavnytstva. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Publishing houses. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 972–981. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

41. Zhyvotko, A. (1995). *Presa. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Press. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 981–1003. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

42. Siryi, lu. & Kuzelia, Z. (1995). *Knyharstvo i kolportazh. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Bibliology and distribution of the printed word through intermediaries.*

Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine], Volume 3, 1004–1005. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

43. Zlenko, P. (1995). *Ohliad knyhoznavchykh doslidiv. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Review of bibliological experiments. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 1006–1008. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

44. Doroshenko, V. (1995). *Biblioteky. Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. Repr. vidtvorennia 1949 roku. Perevydana v Ukraini [Library. Encyclopedia of Ukraine. Chapeau. Play reprint 1949. Republished in Ukraine]*, Volume 3, 1008–1015. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

45. Tymoshyk, M. (1999). *Arkadii Zhyvotko yak hromadskyi diiach, zhurnalist i uchenyi. Istoriiia ukrainskoi presy. Seriia 'Literaturni pam'iatky Ukrainy' [Arkadii Zhyvotko as a public figure, journalist and scholar. History of Ukrainian Press. Series 'Literary monuments of Ukraine']*. Kyiv: Nasha nauka i kultura [in Ukrainian].

46. Vynar, L. (1963). *Istoriiia rannoho ukrainskoho drukarstva (1491–1600) [The history of early Ukrainian publishing (1491-1600)]*. Chykhovo; Denver: Nakladom Ukrainsko-amerykanskoi vydavnychoi spilky v Chykhovo [in Ukrainian].

47. Bykovskiy, L. (1971). *Knyharni — Biblioteky — Akademiia: Spomyny (1918–1922) [Libraries — Academy: Memoirs (1918–1922)]*. Miunkhen; Denver [in Ukrainian].

48. Bykovskiy, L. (1997). *U sluzhbakh ukrainskii knyzhtsi [In service of the Ukrainian book]*. Lviv; Niu-Iork [in Ukrainian].

49. Bykovskiy, L. (2000). *Ukrainska knyha. Entsyklopediia ukrainoznavstva. Slovnykova chastyna. Perevydannia v Ukraini [Ukrainian book. Encyclopedia of Ukrainian Studies. The dictionary part. Reissue in Ukraine]*, Volume 9, 33–65. Lviv: NTSh [in Ukrainian].

50. Boiko, M. (1985). *Zbirnyk osobysto drukovanoho [Collection of personal printing]*. Bluminhton: Nakladom Marii Krotiuk; Volhyniah Bibliographic Center [in Ukrainian].

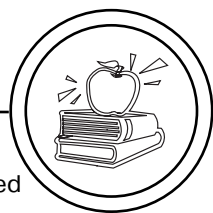
51. Popov, P. M. (1958). *Pochatkovyi period knyhodrukuvannia u slov'ian. Dopovidi. IV Mizhnarodnyi z'izd slavistiv [The initial stage of printing the Slavs. Report. IV International Congress of Slavic]*. Kyiv: V-vo AN URSSR [in Ukrainian].

52. Koliada, H. I. (1962). *Do pytannia pro ukrainske drukarstvo pered Ivanom Fedorovym [On the Ukrainian typography to Ivan Fedorov]*. *Journal of Radianske literaturoznavstvo — Soviet literary*, 6, 85–91 [in Ukrainian].

53. Matsiuk, O. (1968). *Chy bulo knyhodrukuvannia na Ukraini do Ivana Fedorova [Was printing on Ukraine to Ivan Fedorov]*. *Journal of Arkhivy Ukrainy — Archives of Ukraine*, 2, 3–14 [in Ukrainian].

54. Matsiuk, O. (1970). *Pershopochatky ukrainskoho knyhodrukuvannia [Ukrainian first principles of printing]*. *Journal of Nauka i suspilstvo — Science and Society*, 9, 49–52 [in Ukrainian].

56. Hubko, O. (1969). *Do pochatkiv ukrainskoho drukarstva [Beginnings of Ukrainian publishing]*. *Journal of Arkhivy Ukrainy — Archives of Ukraine*, 3, 12–28 [in Ukrainian].

57. Zapasko, Ia. (1969). A zvaly drukaria Stepan Dropan [A printer named Stepan Dropan]. *Journal of Ukraine – Ukraine*, 47, 23 [in Ukrainian].

58. Savka, M. (1972). Do istorii knyhodrukuvannia na Ukraini [The history of printing in Ukraine]. *Journal of Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 2, 26–34 [in Ukrainian].

59. Dei, O. I. & Isaievych, Ia. D. & Koliada, H. I. & Molodchikov, O. V. (1965). *Knyha i drukarstvo na Ukraini [Books and typography in Ukraine]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

60. Zapasko, Ia. P. (1964). *Pershodrukar Ivan Fedorov: Narysy [First printer Ivan Fedorov]*. Lviv [in Ukrainian].

61. (1975). *Hramatyka Ivana Fedorova [Grammar by Ivan Fedorov]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

62. (1965). *Ukrainska knyha: Zbirnyk statei [Ukrainian book: Collection of articles]*. Kharkiv: Red. vyd. viddil Knyzhkovoï palaty URSR [in Ukrainian].

63. Hnatiuk, D. I. (1965). *Knyhovydavnycha sprava na Ukraini v pisliavoienni roky [Book Publishing in Ukraine after the war]*. Kyiv: Polityvdav Ukrainy [in Ukrainian].

64. (1971). *Knyhy hrazhdanskoho druku, vydani na Ukraini u XVIII st.–pershii polovyni XIX st.: kataloh [Books of public printing issued in Ukraine in the XVIII century–the first half of the nineteenth century: Catalog]*. Kharkiv [in Ukrainian].

65. Kovalskiy, M. P. (1972). *Dzherela pro pochatkovyi etap drukarstva na Ukraini. (Diialnist pershodrukaria Ivana Fedorova v 70-kh–na poch. 80-kh rr. XVI st.) [Sources of the initial stage of printing in Ukraine (Activity of first printer Ivan Fedorov in the 70th and the beginning 80th XVI century)]*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

66. Skrypnyk, T. O. (1973). *Istoriia knyhy [History of book]*. Kharkiv [in Ukrainian].

67. Zapasko, Ia. P. (1974). *Mystetska spadshchyna Ivana Fedorova [Ivan Fedorov artistic heritage]*. Lviv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

68. Mashtalir, R. M. & Kovba, Zh. M. & Feller, M. D. (1974). *Rozvytok polihrafii na Ukraini [The development of printing industry in Ukraine]*. Lviv: VO 'Vyshcha shkola', Vyd-vo pry Lviv. un-ti [in Ukrainian].

69. Fedorov, I. *Bukvar [ABC-book]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

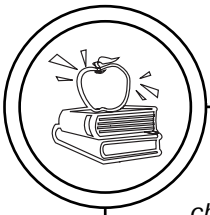
70. (1975). *Pershodrukar Ivan Fedorov ta yoho poslidovnyky na Ukraini (XVI–persha polovyna XVII st.) [First printer Ivan Fedorov and his followers in Ukraine (sixteenth and the first half of the seventeenth century)]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

71. Isaievych, Ia. D. (1975). *Pershodrukar Ivan Fedorov i vynyknennia drukarstva na Ukraini [First printer Ivan Fedorov and the emergence of printing in Ukraine]*. Lviv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].

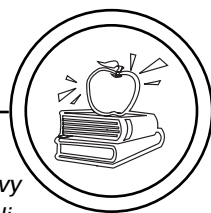
72. (1978). *Z istorii knyhy na Ukraini [History of book in Ukraine]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

73. Vydashenko, M. B. & Isaievych, Ia. D. & Matsiuk, O. Ia. (1982). *Mistsiamy Ivana Fedorova na Ukraini: Putivnyk [Ivan Fedorov Places in Ukraine: Guide]*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].

74. Isaievych, Ia. D. (1983). *Pershodrukar Ivan Fedorov i vynyknennia drukarstva na Ukraini [First printer Ivan Fedorov and the emergence of printing in Ukraine]*. Lviv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].

75. Zapasko, Ia. P. & Matsiuk, O. Ia. (1983). *Lvivski starodruky: Knyhoznavchyi narys [Lviv's old printing books: bibliological essay]*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
76. Isaievych, Ia. D. (1989). *Literaturna spadshchyna Ivana Fedorova [The literary legacy of Ivan Fedorov]*. Lviv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
77. Isaevich, Ja. D. (1981). *Priemniki pervopechatnika [Receivers of the first printer]*. Moskva: Kniga [in Russian].
78. Apanovich, E. M. (1983). *Rukopisnaja svetskaja kniga XVIII veka na Ukraine: Istoricheskie sborniki [Handwritten secular book of the XVIII century in Ukraine: Historical collections]*. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
79. Kuras, I. (2000). Ukrainski pershodruky v doslidzhenniakh vitchyznianskykh uchenykh [Ukrainian incunabula in research by local scientists]. *Journal of Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho — Proceedings Vernadsky National Library of Ukraine*, 4, 5–12. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].
80. Dubrovina, L. A. & Halchenko, O. M. & Ivanova, O. A. (1992). *Kodykografia ukraïnskoi ta skhidnoslov'ianskoi rukopysnoi knyhy i kodykologichna model struktury formalizovanoho opysu rukopysu [Kodykography Ukrainian and East Slavic manuscripts and kodykography model of the formalized description of the manuscript]*. Kyiv [in Ukrainian].
81. Dubrovina, L. A. (1992). *Kodykologhiia ta kodykohrafiia ukraïnskoi rukopysnoi knyhy [Codicology and kodykography of Ukrainian manuscripts]*. Kyiv [in Ukrainian].
82. (2013). *Knyhoznavets Halyna Ivanivna Kovalchuk (do 25-richchia naukovoï diialnosti): bibliohraf. pokazh. [Book-expert Galina Kovalchuk (to the 25th anniversary of scientific activities): bibliography]*. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].
83. Zapasko, Ia. P. (1995). *Pam'iatky knyzhkovoho mystetstva. Ukraïnska rukopysna knyha [Sights of book art. Ukrainian Manuscripts]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
84. Zapasko, Ia. P. (2003). *Dobropystsi todi slavni buly. Narysy z istorii ukraïnskoho rukopysnogo mystetstva [Good-writers then were glorious. Essays on the history of Ukrainian art of writing]*. Lviv: Afisha [in Ukrainian].
85. Braichevskiy, M. (1998). *Pokhodzhennia slov'ianskoi pysemnosti [The origin of Slavic Literature]*. Kyiv: Vydavnychiy dim 'KM Akademiia' [in Ukrainian].
86. Vysotskyi, S. O. (1998). *Kyivska pysemna shkola X–XII st. (Do istorii ukraïnskoi pysemnosti) [Kyiv School written X–XII centuries. (The History of Ukrainian Literature)]*. Lviv–Kyiv–Niu-lork: Vydavnytstvo M. Kots [in Ukrainian].
87. Frys, V. (2003). *Istoriia kyrylychnoi rukopysnoi knyhy v Ukraini X–XVIII st. [History of Cyrillic manuscripts in Ukraine X–XVIII century]*. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
88. (1995). *Bukvar Tymofiiia Verbytskoho 1627 [ABC-book by Timofii Verbytskyi 1627]*. Kyiv: Vydavnytstvo 'Ukrainoznavstvo' [in Ukrainian].
89. Liakhotskyi, V. (2000). *Tilky knyzhka prynese voliu ukraïnskomu narodovi... Knyha, biblioteka, arkhiv u zhytti ta diialnosti Ivana Ohiiienka (Mytropolyta Ilariona) [Only book will bring liberty of Ukrainian people... Book, library, archive in the life of Ivan Ohiienko (Metropolitan Ilarion)]*. Kyiv: Vyd-vo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].

90. Tymoshyk, M. (1999). *Yii velychnist — knyha. Istoriiia vydavnychoi spravy Kyivskoho universytetu. 1834–1999* [Her Majesty — the book. History of Publishing of Kyiv University. 1834–1999]. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].

91. Tymoshyk, M. (2003). *Istoriiia vydavnychoi spravy* [History of Publishing]. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].

92. Kovba, Zh. M. (1993). «Prosvita» — svitlo, znannia, dobro i volia ukrain-skoho narodu (do 125-richchia zasnuvannia z dnia zasnuvannia) [‘Prosvita’ — light, knowledge, and good will of the Ukrainian people (to 125 anniversary of the foundation)]. Drohobych: Vidrozhennia [in Ukrainian].

93. Zelinska, N. V. (2002). *Naukove knyhovydannia v Ukraini: istoriia ta suchasnyi stan* [Scientific publishing in Ukraine: history and current status]. Lviv: Svit [in Ukrainian].

94. Nyzovyi, M. (2002). *Ukrainska statystyka druku: osnovni etapy stanovlennia ta rozvytku* [Ukrainian statistics of printing: basic stages of formation and development]. Kyiv: Kn. palata Ukrainy [in Ukrainian].

95. Petrov, S. (2002). *Knyzhkova sprava v Kyievi. 1861–1917* [Book Publishing in Kyiv. 1861–1917]. Kyiv: TOV ‘UVPK ‘EksOb’ [in Ukrainian].

96. Isaievych, Ia. D. (2002). *Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy* [Ukrainian book publishing: origins, development, problems]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp’iakevycha NAN Ukrainy [in Ukrainian].

97. Kovalchuk, H. I. (2011). *Rukopysni knyhy ta starodruky* [Manuscripts and old printed books]. Kyiv: NBU im. V. Vernadskoho [in Ukrainian].

98. Mytsko, I. (2008). *Ivan Fedorov: zhyttia v emihratsii* [Ivan Fedorov: life in exile]. Ostroh: Vyd-vo Nats. un-tu ‘Ostrozka akademiia’ [in Ukrainian].

99. Shatrova, M. B. (2014). *Istoriografiiia doslidzhen naukovoi spadshchyny vchenykh-knyhoznavsiv Ukrainy druhoi polovyny XIX–pochatku XX st.* [Historiography of research of scientific heritage of book-Ukraine experts of the late nineteenth and early twentieth centuries]. *Journal of Visnyk KhDAK — Bulletin of KhGAB*, 45. Retrieved from www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/V45/07.pdf [in Ukrainian].

100. Ovchynnikov, V. (2005). *Istoriiia knyhy: evoliutsiia knyzhkovoï struktury* [The history of books: the evolution of book structure]. Lviv: Svit [in Ukrainian].

101. Ovchynnikov, V. (2010). *Istoriiia knyhy: stanovlennia suchasnoho knyho-drukarskoho mystetstva.* [History of books: becoming a modern book-printing art]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainkoï akademii drukarstva [in Ukrainian].

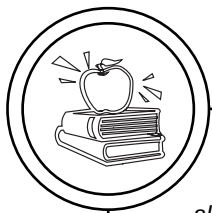
102. Rozum, O. F. & Velychko, O. M. & Melnykov, O. V. (2012). *Taiemnytsi drukarstva: mynule, suchasne, maibutnie* [Secrets of Printing: past, present, future]. Lviv: Ukr. akad. drukarstva [in Ukrainian].

103. Karpinskyi, V. S. (1997). *Zarodzhennia i rozvytok drukarstva na Volyni* [The origin and development of printing in Volyn]. Lutsk [in Ukrainian].

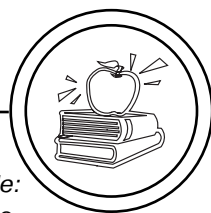
104. Rozhko, V. (2005). *Ukrainske pravoslavne knyhopysannia i knyhodrukuvannia na Volyni (XI–XX st.)* [Ukrainian Orthodox book writing and book printing at Volyn (XI–XX centuries)]. Lutsk: Media [in Ukrainian].

105. (2005). *Volynska knyha: istoriia, doslidzhennia, kolektsionuvannia* [Volyn book: history, research collection], Volume 1. Ostroh [in Ukrainian].

106. Oros, O. (1995). *Zapochatkuvannia slov’ianskoho knyhodrukuvannia pry Hrushivskomu monastyrï* [The launch of the Slavic book printing in the Hrushivskyyi monastery]. Uzhhorod [in Ukrainian].

107. Oros, O. (2001). *Hrushivskiy monastyr i pochatky kyrylychnoho slov'ianskoho knyhodrukuvannia: Shtrykhy istorii ukrainskoho drukarstva [Hrushivskiy monastery and starts of Slavic Cyrillic printing: Strokes of history of Ukrainian printing]*. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
108. Oros, O. (2008). *Hrushivskiy monastyr i pochatky knyhodrukuvannia v Yevropi [Hrushivskiy monastery and starts of Printing in Europe]*. Uzhhorod: VAT 'Vydavnytstvo Zakarpattia' [in Ukrainian].
109. Melnykov, V. (2006). Chy bulo knyhodrukuvannia v Ukraini do Ivana Fedorova: ohliad publikatsii ostannikh rokiv [Whether the Publishing in Ukraine to Ivan Fedorov: Overview of publications of recent years]. *Journal of Visn. Kn. palaty — Journal of Book Chamber*, 4, 10–13 [in Ukrainian].
110. Sokurov-Velychko, S. (2007). Pro pershist vzhahali i zokrema [On the championship in general and in particular]. *Journal of Visn. Kn. palaty — Journal of Book Chamber*, 1, 25–27 [in Ukrainian].
111. Oros, O. & Nykyforuk, B. (2003). Vytoky ukrainskoho knyhodrukuvannia [Ukrainian origins of Printing]. *Journal of Drukarstvo — Typography*, 1, 78–80 [in Ukrainian].
112. Tymoshyk, M. *Vytoky ukrainskoho drukarstva yak ob'iekt krytyky novitnikh oponentiv ukrainskoho vidrodzhennia [The origins of Ukrainian publishing of criticism as opponents of new Ukrainian renaissance]*. Retrieved from universum.lviv.ua/previous-site/archive/journal/2007/tymosh-11.html [in Ukrainian].
113. Zapasko, Ia. & Matsiuk, O. & Stasenko, V. (2000). *Pochatky ukrainskoho drukarstva [The beginnings of Ukrainian publishing]*. Lviv: Vydavnytstvo 'Tsentr Yevropy' [in Ukrainian].
114. Nyzovy, M. & Tymoshyk, M. (2000). Ukrainske drukarstvo i vydavnycha sprava na storinkakh rosiiskoi entsyklopedii 'Knyha' [Ukrainian printing and publishing in the pages of Encyclopedia 'Book']. *Journal of Drukarstvo — Typography*, 6, 90–93 [in Ukrainian].
115. Nyzovy, M. A. (2006). 'Chy bulo knyhodrukuvannia v Ukraini do Ivana Fedorova?': Khto stavyt tse zapytannia i yak na noho vidpovidaiut ['Was printing in Ukraine to Ivan Fedorov?': Who puts this question and how to meet it]. *Journal of Visn. Kn. palaty — Journal of Book Chamber*, 9, 32–37 [in Ukrainian].
116. Andriichuk, M. (2000). Pro dofedorivske knyhodrukuvannia v Ukraini [About pre-Fedorov printing in Ukraine]. *Journal of Visn. Kn. palaty — Journal of Book Chamber*, 9, 29–33 [in Ukrainian].
117. Andriichuk, M. T. (2005). Heneza knyhodrukuvannia na terenakh Ukrainy: informatsiina sytuatsiia u vitchyzniani istoriohrafii XX st. [Genesis of Printing in Ukraine: information situation in the national historiography of the twentieth century]. *Journal of Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva — Technology and techniques of typography*, Issue 1, 147–157; Issue 2, 134–146 [in Ukrainian].
118. Bosak, O. I. & Savchuk, H. M. (2011). Drukarstvo na ukrainskykh zemliakh pered prybuttam Ivana Fedorova [Typography on Ukrainian lands before the arrival of Ivan Fedorov]. *Journal of Polihrafiia i vydavnycha sprava — Printing and Publishing*, 3, 3–10 [in Ukrainian].
119. Motenko, Ia. V. & Shyshkina, Ie. K. (2013). Drukarska sprava v Ukraini u seredyni XV–XVI st. [Printing in Ukraine in the middle of XV–XVI centuries]. *Journal of Visnyk NTU 'KhPI' — Herald of NTU 'KhPI'*, 25, 93–97 [in Ukrainian].

120. (2005). *Ostrozka Bibliia: vstupy, hraviury, doslidzhennia* [Ostrog Bible: introduction, engravings, research]. Lviv: Ukrainske bibliine tovarystovo, Blahodiinyi fond 'Knyha' [in Ukrainian].

121. Skop, L. (2011). *Maister miniatiur Peresopnytskoho Yevanheliia — Fedusko, maliar zi Sambora* [Master of thumbnail of Peresopnytsia Gospel — Fedusko, painter from Sambor]. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

Рассмотрена ретроспектива становлення історико-книговедческих досліджень в Україні і українській еміграції со времени появи перших книговедческих публікацій в ХІХ в. до періода формування дослідницьких книговедческих інституцій, діяльності українських книговедческих періодических видань і окремих персоналій книговедов в ХІХ–ХХІ вв. Виділено основні етапи становлення українського книговедчення.

Ключевые слова: українське книговедчення; історико-книговедческие дослідження; книговедческая тематика; книговедческие видання; книговедческая періодика.

The retrospective of establishment of historical and book science researches in Ukraine and Ukrainian exile from the time of the first bibliological publications in the nineteenth century to the period of research bibliological institutions formation is considered. Also activity of Ukrainian bibliological periodicals and scientists in this field in the XX–XXI centuries is investigated. The main stages of Ukrainian bibliology formation are marked.

Keywords: Ukrainian book science; historical and book science studies; bibliological themes; bibliological editions; bibliological periodicals.

Рецензент — Г. П. Грет, к.е.н.,
доцент, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Надійшла до редакції 04.11.16